

Titlul IV

Transmisiunea moștenirii

Capitolul I

Dreptul de opțiune succesorală

Secțiunea I

Probleme generale privind dreptul de opțiune succesorală

§1. Noțiunea de „opțiune succesorală”

247. *Precizări prealabile.* În dreptul român, atât în cazul moștenirii legale, cât și în cazul moștenirii testamentare, transmiterea patrimoniului succesoral (transmisiune universală ori cu titlu universal) sau a bunurilor determinate din patrimoniu (transmisiune cu titlu particular) operează *de drept* din momentul deschiderii moștenirii, fără vreo manifestare de voință din partea succesibilului și chiar fără știrea lui. Mai mult decât atât, în caz de moarte a succesibilului înainte de lichidarea moștenirii la care avea dreptul, ea se retransmite, tot *de drept*, asupra moștenitorilor săi, ca făcând parte din propriul lăsamânt succesoral. Rezultă că, în dreptul nostru, patrimoniul succesoral *nu rămâne niciun moment fără titular*¹.

Cu toate că transmiterea patrimoniului succesoral se produce de drept din momentul deschiderii moștenirii, ea nu are caracter definitiv

---

¹ În dreptul roman, dacă la moștenire veneau *heredes voluntarii (extranei)*, până la acceptarea de către ei a moștenirii (prin *aditio hereditatis*) aceasta nu avea titular, fiind o *hereditas iacens* („moștenirea care zace la pământ”). Deoarece între momentul deschiderii moștenirii și momentul acceptării sale trecea un interval de timp, se punea problema de a ști cine era titularul patrimoniului. În dreptul roman răspunsul a fost dat prin adagiul *hereditas iacens sustinet personam defuncti* („moștenirea deschisă, dar neacceptată prelungește personalitatea defunctului”), formulat pe baza unui text din Ulpian (a se vedea: E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 85 și 436; D. Oancea, *Introducere în dreptul roman*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 60).

și obligatoriu¹. Dimpotrivă, ca principiu de ordine publică, legea precizează că „*nimeni nu poate fi obligat să accepte o moștenire ce i se cuvine*” (art. 1.106 C. civ.). Prin urmare, succesibilul² are dreptul de a alege – numit *drept de opțiune succesorală* – între consolidarea (confirmarea) titlului de moștenitor prin acceptarea moștenirii și desființarea aceluși titlu prin renunțarea la moștenire. În acest sens, art. 1.100 alin. (1) C. civ. prevede că „*Cel chemat la moștenire în temeiul legii sau al voinței defunctului poate accepta moștenirea sau poate renunța la ea*”.

248. Variante de opțiune. Potrivit legii, după deschiderea moștenirii succesibilul are dreptul de a alege între două posibilități:

- *Acceptarea moștenirii.* Acceptarea consolidează transmisiunea moștenirii realizată de plin drept la data decesului. Succesibilul care optează în acest sens își consolidează titlul de moștenitor și – dacă este moștenitor universal sau cu titlu universal – va fi obligat să răspundă pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral (răspunde *intra vires hereditatis*). Astfel fiind,

---

¹ În dreptul roman, *heredes sui et necesarii* și *heredes necesarii* dobândeau de drept și obligatoriu moștenirea (nefiind nevoie să-și manifeste voința de a o accepta), fără posibilitatea repudierii ei. *Heredes sui et necesarii* („cei ce se moștenesc pe ei înșiși”, categorie ce cuprindea fiii, fiicele, nepoții de fii – dacă tatăl lor a precedat bunicului sau a fost emancipat –, soția căsătorită *cu manus* – considerată drept fiică a defunctului –, precum și adoptatul și adrogatul) dobândeau moștenirea – legală sau testamentară – în mod necesar, deoarece ei erau socoțiți a fi stăpânit împreună cu *de cuius* bunurile moștenirii, încă din timpul vieții acestuia. *Heredes necesarii* (categorie ce cuprindea sclavii înstituiți, fie cei proprii ai testatorului, fie cei ai altor persoane) puteau veni numai la moștenirea testamentară și nu o puteau repudia. Numai *heredes voluntarii (extranei)* – adică acei moștenitori care erau străini de persoana defunctului, în sensul că până în momentul decesului nu s-au aflat sub puterea sa – nu moșteneau de drept, ci erau liberi să accepte sau să repudieze moștenirea. Pentru amănunte, a se vedea: E. Molcuț, *op. cit.*, p. 159-160; D. Oancea, *op. cit.*, p. 165, 176-177, 183-184.

² Noțiunea de „succesibil” desemnează *persoana care îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a putea moșteni, dar care nu și-a exercitat încă dreptul de opțiune succesorală* [art. 1.100 alin. (2) C. civ.]. După exercitarea acestui drept, el își consolidează calitatea de moștenitor (succesor) dacă acceptă moștenirea, iar dacă renunță la ea devine persoană străină de moștenire.

de regulă succesibilul va opta în acest sens dacă moștenirea este neîndoielnic solvabilă¹.

- *Renunțarea la moștenire.* Prin renunțare succesibilul desființează cu efect retroactiv vocația sa succesorală. Devenind străin de moștenire, nu răspunde de pasiv, dar nici nu beneficiază de eventualul activ. Moștenirea în întregul ei va reveni comoștenitorilor sau moștenitorilor subsecvenți. Succesibilul alege această cale dacă moștenirea este neîndoielnic insolubilă sau dacă dorește ca prin renunțarea sa pur abdicativă să beneficieze de moștenire alte persoane (comoștenitori sau moștenitorii subsecvenți).

Dintre cele două posibilități pe care le are succesibilul, *elementul principal îl constituie dreptul de a renunța la moștenire.* Astfel, dreptul de a beneficia de moștenire poate suferi anumite limitări legale [de exemplu, cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală – art. 44 alin. (2) din Constituție]; în schimb, dreptul de a renunța la moștenire nu comportă limitări, căci nimeni nu poate fi constrâns să

---

¹ În sistemul Codului civil din 1864, acceptarea moștenirii putea fi: i) *pură și simplă* sau ii) *sub beneficiu de inventar.*

i) În cazul *acceptării pure și simple* a moștenirii, succesibilul își consolida titlul de moștenitor și era obligat să răspundă pentru datoriile și sarcinile succesunii, chiar dacă acestea ar fi depășit ca valoare activul moștenit (*răspundea ultra vires hereditatis*). Astfel fiind, succesibilul opta în acest sens dacă moștenirea era neîndoielnic solvabilă sau dacă din considerente personale (familiale, morale etc.) își asuma riscul plății datoriilor peste valoarea activului moștenit.

ii) În cazul *acceptării sub beneficiu de inventar*, succesibilul își consolida titlul de moștenitor și deci beneficia de moștenire, dar își limita răspunderea sa pentru datoriile și sarcinile moștenirii la emolumentul moștenirii. El răspundea de pasivul moștenirii numai în limita activului succesoral (*intra vires hereditatis*) și numai cu bunurile moștenite (*cum viribus*), punându-și la adăpost bunurile sale personale. Se alegea această variantă când solvabilitatea moștenirii era îndoielnică și succesibilul nu înțelegea să-și asume riscul insolubilității, dar dorea să beneficieze de un eventual sold activ.

Noul Cod civil a consacrat o singură formă de acceptare a moștenirii.

moștenească (*nemo invitus*¹ *heres*). Nu fără temei, acceptarea moștenirii se definește uneori prin raportare la dreptul de a renunța la moștenire. Într-adevăr, prin acceptare, titularul dreptului de opțiune succesorală „renunță la dreptul de a mai putea renunța la moștenire”.

§2. Subiectele dreptului de opțiune succesorală

249. Precizări prealabile. Dreptul de opțiune aparține tuturor persoanelor cu vocație succesorală, indiferent dacă vocația lor este legală sau testamentară și fără deosebire după cum vocația este universală, cu titlu universal sau cu titlu particular². În caz de deces al titularului dreptului de opțiune înainte de a-l exercita, acest drept se transmite asupra propriilor moștenitori legali sau testamentari, alături de celelalte drepturi patrimoniale lăsate moștenire³, fără deosebire după cum opțiunea are ca obiect o moștenire legală sau testamentară, universală, cu titlu universal sau cu titlu particular.

Urmează să arătăm în continuare ce probleme se pun în legătură cu dreptul de opțiune al moștenitorilor legali sau testamentari și dacă creditorii pot exercita sau ataca actul de opțiune.

250. Moștenitorii legali. În cadrul moștenirii legale, calitatea de subiect al dreptului de opțiune aparține *tuturor persoanelor cu vocație generală (eventuală) la moștenire*, iar nu numai celor cu vocație concretă (utilă). Cu alte cuvinte, dreptul de opțiune aparține și trebuie să fie exercitat nu numai de către succesibilii chemați în primul rând să moștenească (de exemplu, rudele din clasa I de moștenitori), dar și de către succesibilii subsecvenți (de exemplu, rude din clasa a II-a), fără

---

¹ *Invitus*, -a, -um (adj. lat.), care acționează împotriva voinței sale, constrâns, involuntar.

² A se vedea M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțeala moștenirii în dreptul Republicii Socialiste România*, Ed. Academiei, București, 1966, p. 88 (lucrarea va fi citată în continuare „*Transmisiunea...*”). Dreptul de opțiune aparține și statului (unităților administrativ-teritoriale) gratificat prin testament. Cu privire la particularitățile dreptului asupra moștenirii vacante, a se vedea Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral. Vol. I. Moștenirea legală*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 280-298.

³ Cu privire la modul de exercitare a dreptului de opțiune retransmis prin moștenire, a se vedea *infra* nr. 266.1.

să aștepte exercitarea opțiunii din partea moștenitorilor în rang preferat. *Soluția se impune întrucât moștenitorii în rang preferat ar putea renunța la moștenire în ultimele zile ale termenului de opțiune succesorală de un an, astfel încât succesibilii subsecvenți, așteptând până în acest moment, ar risca stingerea vocației succesorale.* Bineînțeles, dacă moștenitorul în rang preferat acceptă moștenirea, își consolidează titlul de moștenitor și anihilează efectele opțiunii exercitate de moștenitorii subsecvenți, desființând drepturile succesorale ale acestora.

251. Legatarii. Dreptul de opțiune aparține nu numai moștenitorilor legali, dar și legatarilor, pentru că – dacă vocația lor este universală sau cu titlu universal – dobândirea moștenirii implică și suportarea pasivului [art. 1.114 alin. (2) C. civ.], astfel încât cei din urmă trebuie să aibă posibilitatea de a renunța la moștenire. Iar legatarul cu titlu particular trebuie să aibă drept de opțiune deoarece – exercitarea lui implicând aprecieri de ordin moral – nimeni nu poate fi gratificat fără voie; în plus, în condițiile art. 1.114 alin. (3) C. civ., și legatarul poate răspunde pentru pasivul moștenirii, iar dacă legatul este cu sarcină, implică și interese patrimoniale. Pe de altă parte, numai prin exercitarea dreptului de opțiune „notarul public va putea stabili drepturile legatarului particular asupra bunurilor determinate prin testament” și redacta certificatul de legatar, potrivit dispozițiilor legale (art. 115 și art. 116 din Legea nr. 36/1995, republicată în 2018).

Rezultă că toți legatarii au drept de opțiune succesorală; voința unilaterală a testatorului nu poate constrânge niciun legatar să conserve dreptul dobândit prin moștenire și, cu atât mai puțin, să suporte anumite obligații sau sarcini.

252. Dreptul creditorilor succesibilului. Se pune întrebarea dacă creditorii succesibilului neglijent pot sau nu să accepte moștenirea pe calea acțiunii oblice și dacă pot sau nu să atace renunțarea frauduloasă pe calea acțiunii revocatorii (pauliene).

a) *Acțiunea oblică.* Codul civil din 1864 nu a consacrat în mod expres dreptul creditorilor succesibililor de a accepta moștenirea pe calea acțiunii oblice. În aceste condiții, potrivit părerii dominante exprimate în literatura de specialitate, „deoarece dreptul de opțiune succesorală este de natură patrimonială (iar nu de natură «exclusiv personală» – art. 974 C. civ. din 1864), el poate fi exercitat și de către

creditorii personali ai succesibilului, pe calea acțiunii oblice (subrogatorii). Pentru ipoteza acceptării, se poate adăuga și argumentul că ea nu face decât să consolideze dobândirea care a avut loc la data deschiderii moștenirii¹. Opțiunea pe cale oblică ar putea fi refuzată creditorului – atât în cazul moștenirii legale, cât și al celei testamentare – numai dacă se dovedește, în concret, că alegerii făcute de el i se opun considerente de ordin moral, caz în care opțiunea ar avea caracter exclusiv personal”².

Soluționând o excepție de neconstituționalitate a art. 974 C. civ. din 1864 (care reglementa acțiunea oblică), Curtea Constituțională a reținut: „Referitor la pretinsa încălcare a prevederilor art. 46 din Constituție [«Dreptul la moștenire este garantat»], Curtea reține că acest drept nu este un drept exclusiv personal al moștenitorului, în temeiul acestui drept la moștenire, orice persoană poate dobândi pe cale succesorală, în condițiile legii, orice bun, având dreptul de a-și exprima opțiunea la acceptarea sau renunțarea la succesiune. Însă nici renunțarea expresă sau tacită la moștenire nu înlătură dreptul creditorului de a urmări partea ce i se cuvenea eredelui renunțător, în situația în care renunțarea s-a făcut în paguba acestuia”³.

Cu ocazia elaborării noului Cod civil, s-a considerat că soluția cea mai indicată este aceea potrivit căreia creditorii succesibilului pot accepta moștenirea, pe cale oblică, în limita îndestulării creanței lor,

---

¹ A se vedea: M. Eliescu, *Transmisiunea...*, p. 89; St. Cârpenaru, *Dreptul de moștenire*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 491; D. Macovei, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Chemarea, Iași, 1993, p. 143; E. Safta-Romano, *Dreptul de moștenire*, Ed. Grafix, Iași, 1995, p. 72-73; V. Stoica, *Dreptul de opțiune succesorală*, în „Moștenirea testamentară. Transmisiunea și împărțeaua moștenirii”, de C. Toader, L. Stănculescu, R. Popescu, V. Stoica, Ed. Actami, București, 1994, p. 95; H. și L. Mazeaud, J. Mazeaud, *Leçons de droit civil*, Paris, 1963, vol. IV, p. 857-858, nr. 1076; Ph. Malaurie, *Cours de droit civil. Les successions. Les libéralités*, Paris, 1989, p. 95, nr. 181. Potrivit unei alte păreri (D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 369-370), creditorii nu puteau accepta moștenirea pe calea acțiunii oblice.

² A se vedea Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 382-383.

³ A se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 1616 din 26 noiembrie 2009, publicată în M. Of. nr. 902 din 23 decembrie 2009.

soluție ce se regăsește în art. 1.107 C. civ. Pentru adoptarea acestei soluții au fost avute în vedere mai multe considerente:

i) acceptarea moștenirii nu face decât să consolideze dobândirea care a avut loc la data deschiderii moștenirii și, de aceea, și creditorii succesibilului pot accepta moștenirea;

ii) în noul Cod civil legiuitorul a urmărit protecția deosebită a creditorilor. În această materie, s-a apreciat că este mai important să fie protejați creditorii succesibilului inactiv decât comoștenitorii sau moștenitorii subsecvenți, care ar fi profitat de pierderea dreptului de moștenire de către succesibil ca urmare a neacceptării moștenirii în termen;

iii) nuanța exprimată în doctrină potrivit căreia „opțiunea pe cale oblică ar putea fi refuzată creditorului – atât în cazul moștenirii legale, cât și al celei testamentare – numai dacă se dovedește, în concret, că alegerii făcute de el i se opun considerente de ordin moral, caz în care opțiunea ar avea caracter exclusiv personal” nu a fost reținută de către legiuitor. Motivul pentru care s-a prevăzut pur și simplu posibilitatea creditorilor succesibilului de a accepta moștenirea pe cale oblică, indiferent dacă succesibilul ar pretinde că opțiunea ar avea un caracter exclusiv personal, este acela că nu s-a dorit ca în practică să se dea succesibilului posibilitatea de a anihila dreptul creditorilor de a folosi acțiunea oblică. Dacă ar fi fost făcută o asemenea excepție, succesibilii debitori ar fi pretins că nu acceptă moștenirea din considerente de ordin moral, pentru că este evident că ei ar fi avut interesul să îi avantajeze pe comoștenitori ori pe moștenitorii subsecvenți, iar nu pe creditori;

iv) textul de lege prevede că moștenirea poate fi acceptată de către creditori, pe cale oblică, numai „în limita îndestulării creanței lor”. Aceasta înseamnă că pentru rest trebuie respectată opțiunea succesibilului [de exemplu, dacă activul net al moștenirii este de 100.000 de lei, au vocație concretă copiii C1 și C2, iar C1 are o datorie de 30.000 de lei către creditorul X (creanța fiind certă și exigibilă), în cazul în care C1 nu acceptă moștenirea, X va putea ca, pe cale oblică, să accepte el moștenirea în numele debitorului său, însă numai pentru bunuri în valoare de 30.000 de lei; restul bunurilor, în valoare de 70.000 de lei, vor reveni copilului C2].